

2.6 Психологічна організація альтернативного навчання іноземних мов студентів у вищих навчальних закладах

Сучасний світ поряд із новими можливостями пропонує нам інший рівень культури та вимог до освіти. Відповідно, змінюється якість освітнього процесу і на порядку денному постає питання не лише про актуальність знання іноземної мови, але і про необхідність, що ідентифікуватиме особистість як хорошого фахівця, який готовий працювати у сфері своєї зайнятості, наближаючись до європейських стандартів. **Студенти мають бути підготовлені на основі якісного сучасного автентичного навчального матеріалу до свідомого використання іноземної мови в подальшому житті та роботі.** Тому важливо розробити якісний план і підхід до вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах з метою формування полімовної грамотності, а також запропонувати нові методичні рекомендації для студентів немовних спеціальностей.

Визначено, що міжкультурна комунікативна компетентність є ключем до якісної професійної діяльності у сфері науки та життя. Тому розроблено психологічні та дидактичні засоби альтернативних методів навчання та методи їх реалізації. **Психологічні засоби** вимагають від викладача вміння поєднувати індивідуальне сприймання студента з його внутрішньою і зовнішньою мотивацією. Зовнішня мотивація знаходиться під впливом потреб суспільства. Проте варто звернути увагу не лише на комунікативну мотивацію, але й на лінгвопізнавальну — позитивне ставлення до самої мовної матерії, до оволодіння мовним матеріалом та інструментальну — позитивне сприймання студентами певних форм роботи. Від викладача залежить, чи будуть дані види мотивації взяті до уваги як основний критерій і якісно застосовані для перетворення у стимул щодо процесу оволодіння іноземною мовою протягом навчання.

Щодо дидактичних засобів, то викладач має бути дидактично компетентним, що є складовою компетентності професійної також. Це не лише професійно- особистісна характеристика, але й запорука ефективного

організування та закріплення навчального процесу. Слід вміти розробляти проєкт навчання та проводити якісну діагностику вивчення іноземної мови.

Тому фахівці часто звертаються до когнітивної психології, щоб правильно розробити методику викладання. Одним із чинників, який значно впливає на вивчення іноземних мов є компенсаторна стратегія, що включає способи пошуку студентом виходу з положення, коли він не володіє необхідними засобами мови для вираження своїх думок і розуміння думок інших людей і шукає їм заміну. Тут студент на підсвідомому рівні мислення шукатиме швидкого виходу із ситуації і залучить свої пізнавально-когнітивні здібності. Не менш цікавою і продуктивною є стратегія засвоєння — це комбінація прийомів і зусиль, що застосовуються студентом для розуміння, запам'ятовування і засвоєння навчального матеріалу. Таким чином, стратегія засвоєння — це свідомо поставлені студентом ціль та очікування у процесі вивчення мови і виборі ним когнітивних операцій з числа можливих для досягнення мети. Методистами робляться спроби використати дані когнітивної психології для визначення способів навчання стратегій засвоєння і запам'ятовування.

Говорячи про психологічний засіб альтернативного вивчення іноземної мови та перцептивні вміння викладача, важливо зазначити, що слід пам'ятати про роль у навчальному процесі емоційної стратегії, яка може знижувати занепокоєння, і служити засобом заохочення студента. Стосовно вивчення мови виділяють також стратегії набуття знань і розвитку вмінь, зберігання матеріалу в пам'яті. Емоційна дія є одним з найсильніших шляхів заохочення до навчання. Не варто тиснути та формувати в студента відчуття обов'язку як запоруки успішності у вивченні іноземної мови. Коли відбувається внутрішня демотивація і при цьому загострюється через критичні зовнішні чинники, такі як: тиск чи маніпуляція, то психологічно студент відмовлятиметься від такої взаємодії та відчуватиме дискомфорт. А емоційно-позитивна готовність і ставлення викликатиме бажання до пошуку сил і знаходження найкращих для себе шляхів вивчення даного матеріалу. Пізніше це сформує продуктивне засвоєння і застосування вивченого у практичній діяльності.

Отже, альтернативне навчання передбачає насамперед врахування індивідуальних можливостей особистості, а відтак якісно розроблений і ефективно підготовлений план дій стосовно її форм сприймання та типу темпераменту. Тут провідна увага відводиться не стандартному плану навчання, а врахуванню індивідуальних запитів та можливостей студентів. Не варто забувати про емоційний інтелект як засіб саморегуляції і самоідентифікації студента у сфері мотиваційної діяльності. Але увага також акцентується на особистості викладача та його ролі у навчальному процесі. Тому до осмислення проблеми психологічної організації альтернативного навчання іноземних мов підходили провідні дослідники: Л. Виготський, Г. Костюк, С. Максименко, Д. Ніколенко та інші.

У запитах внутрішньо вмотивованого студента проявляється бажання максимально якісного володіння іноземною мовою. Проте, як свідчить практика, проблеми полягають у здебільшому низькому рівні володінні всіх частин іноземної мови: слухання, адже не носіям мови важко сприймати на слух «чисту» та природну іноземну мову. А також такі частини: читання, письмо. Говоріння викликає проблему, бо мовні неточності спричинені цілком адекватними причинами, які полягають в тому, що найчастіше студент не перебуває в іншомовному середовищі і вирішальний вплив на нього роблять особливості його мови, тому розмова відбувається з деяким акцентом. Коли людина опиняється в іншомовному середовищі, її психіка отримує порцію адреналіну через незвичайну ситуацію, навіть якщо рівень володіння мовою хороший. Психологічна неготовність змушує стимулювати пізнавальну діяльність і шукати швидкі шляхи та способи адаптації. Рушійним чинником виступає стрес. Але все залежить від рівня самоопанування в незвичній раніше для психіки ситуації та соціально-психологічної адаптації. Всі ці фактори призводять до низької ефективності засвоєння іноземної мови. Так як вивченню іноземних мов перешкоджають психологічні бар'єри також, то було розроблено найновіші методи вивчення іноземних мов. Вони ставлять перед собою комунікативну на

пізнавальну ціль. Зміст занять насамперед ґрунтується на вірі викладача в успіх студентів.

Психологічні та методичні дослідження виявили, що успішність в засвоєнні іноземної мови залежить не тільки від когнітивних процесів, але й від афективного аспекту насамперед. Тому дослідники виявили декілька груп методів на які слід звернути увагу у процесі викладання іноземної мови [82].

Серед них вирізняється граматико-перекладний. Метою навчання в межах граматико-перекладного методу є навчання читання та перекладу текстів, переважно художніх на рідну мову. У цьому вбачається загальноосвітня мета вивчення іноземної мови, а саме: розвиток логічного мислення студентів за допомогою граматичних вправ. У даному перекладному методі чітко виступає як основа навчання, так і основні засоби навчання: у граматико-перекладному методі - вивчення граматики та дослівний переклад, в текстуально-лексико-перекладному - вивчення мови на зв'язних, здебільшого оригінальних текстах шляхом перекладу їх на рідну мову. Але для нас прикметними є саме принципи, які лягли в основу перекладного методу вивчення іноземної мови:

- 1) *Синтез і дедукція як найголовніші процеси логічного мислення, що зумовлюють заучування граматичних правил та слів і складання на їх основі речень.*
- 2) *Аналіз як провідний процес логічного мислення і відповідно аналіз та дослівний переклад зв'язних оригінальних текстів - в текстуально-перекладному методі.*
- 3) *засвоєння мовного матеріалу шляхом перекладу та механічного заучування, а також застосування аналогії.*

Не менш важливим є прямий метод, для розвитку якого велике значення мали психологічні дослідження.

Засновник експериментальної психології В.Вундт багато своїх праць присвятив саме проблемам мови [79]. Дотримувався позицій асоціаціонізму та довів, що у мовленні основну роль відіграють акустичні та моторні відчуття. У процесі мовлення речення виникає у свідомості людини як цілісний витвір. Він

висунув теорію "спроб і помилок", згідно з якою випадково знайдена реакція на стимул закріплюється в результаті повторень. Зміст, який впливає з прямого методу полягає в тому, що головну роль у мовленнєвій діяльності відіграють пам'ять та відчуття, а не мислення. До недоліків прямих методів можна віднести безпідставність повного виключення рідної мови з процесу навчання.

Існує також усний метод Гарольда Пальмера, за яким, на його думку, навчання слід розпочинати із усного мовлення. Але важливим для психології тут є те, що цілісне запам'ятовування дає можливість уникнути помилок, звільнитися від абстрактних роздумів, негайно використати засвоєний матеріал у своєму мовленні. Недоліком даного метода є неправомірне ототожнення засвоєння студентом рідної мови, що відбувається одночасно з розвитком його мислення, з процесом оволодіння іноземною мовою в штучних умовах. Штучне стримування мовленнєвої діяльності, переважання механічного заучування та імітації залишає мало місця та часу для ініціативного мовлення.

Наступним цікавим методом для психології є сугестивний або метод навіювання, адже він був розроблений психотерапевтом Георгієм Лозановим. Лозанов як лікар-сугестолог вважав потрібним використання у навчанні іноземних мов неусвідомлених резервних можливостей, які він спостерігав у своїх пацієнтів. Навіююча дія викладача на тих, кого він навчає і хто в цей час перебуває у стані "псевдопасивності", сприяє усуненню психо-травмуючих факторів (скутості, страху, побоювання можливих помилок, замкнутості, труднощів у подоланні стереотипів рідної мови та "мовного бар'єру" іноземної). Такий вплив, на думку Лозанова, створює сприятливі передумови для організації іншомовного мовленнєвого спілкування. Крім того, він допомагає розкрити резервні можливості студентів щодо запам'ятовування значного обсягу навчального матеріалу[82].

Але важливе та почесне місце слід відвести методам навчання іноземних мов, які з'явилися в англомовних країнах: США та Великобританії в останні десятиріччя XX століття. Адже їх основним принципом є: орієнтація занять на студента, врахування його індивідуального рівня засвоєння іноземної мови .

Серед таких методів цікавим і зараз ще активно досліджуваним є драматико-педагогічний метод. Тут слід згадати і про граматико-педагогічну організацію навчання іноземних мов, яка повністю орієнтована на дію. Виділяють різні аспекти граматико-педагогічного навчання: теоретичний, індивідуально і соціально-психологічний, психолінгвістичний. Але основним ключем цього методу є: навчитися опановувати мову головою, серцем, руками і ногами. І тут вже першість відводиться викладачеві, на арену виходять його індивідуальні вміння як вправного фахівця і креативного педагога. Вивчення можна зробити ефективним завдяки міміки, жестикуляції та активної творчої імпровізації навіть для студентів.

Великого значення на сьогоднішній день набувають методи нейролінгвістичного і психологічного супроводу навчального процесу вивчення іноземних мов, основною метою яких є:

- забезпечення і регулювання загальноенергетичного і активаційного фону, на основі яких розвиваються усі психологічні функції студентів;
- стабілізація міжпівкульної взаємодії методом аудіо-візуальних і кінестетичних вправ стимулювання мозку;
- забезпечення регулювання, програмування і контролю за перебігом психічної діяльності суб'єктів навчального процесу.

Створення інноваційної моделі вищої освіти передбачає впровадження системи психолого-педагогічного супроводу, яка забезпечує підтримку навчального процесу в межах вищого навчального закладу. Ефективність засобів професійної підготовки визначає необхідність врахування у навчальному процесі індивідуальності студента й викладача. Таким чином, визначаючи фактори успішної психологічної організації альтернативного навчання іноземних мов студентів, також звертають увагу на сенсорне засвоєння інформації суб'єктами навчання. Вивчення іноземних мов відбувається з використанням сенсорної системи особистості: зорової, слухової та кінестетичної. Отже, при організації альтернативного навчання іноземних мов студентів потрібно пам'ятати, що ефективним навчання буде тільки тоді, коли

будуть враховані психологічні особливості розвитку особистісних психічних функцій студентів, активного задіяння їх основних сенсорних модальностей сприймання (візуального, аудіального, кінестетичного та чуттєвого), одночасно з налагодженою роботою правої та лівої півкуль головного мозку.